

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Agfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

„Minekutánna azért ebédelték volna, monda Simon Péternek Jézus: Simon, Jónának fia, szeretsz-e engemet ezeknél inkább? Monda neki: Ugy Uram, te tudod, hogy szeretlek téged! Monda neki: Legeltesd az én bárányimat“. (Ján. 21, 15.)

Feltámadott Jézusunk, dicsőült alakban, ott a Tiberiás tengerénél is megjelenik tanítványainak. Megáldja ott azoknak munkáját, velük ebédel és Péter apostoltól háromszorosan megkérdezi: „Simon, Jónának fia, szeretsz-e engemet ezeknél inkább?“ És mikor a tanítvány e kérdésre háromszorosan feleli: „Uram te tudod, hogy szeretlek téged“, akkor az Ur háromszorosan megbizsa őt a magasztos feladattal: „Legeltesd az én bárányimat“. A tanítvány, aki ott a főpap házának udvarában háromszor megtagadta volt az Urat, de aki már ott keservesen sirt büne miatt, most itt háromszorosan nyeri a megbizatást az Ur nyájának legeltetésére.

Oh, bizonyára kimondhatlanul boldog volt ez a tanítvány akkor a feltámadott Jézus közelében. És mekkora lelkesedéssel indul el az apostoli uton. Már amaz első pünkösdőnnepen megmutatja, hogy az Ur kegyelme nem volt hozzá hiábavaló.

A mai kornak jámbor gyermeke áhitattal szokott visszanezni a szent hajdanba és mikor látja a feltámadott Jézusnak tanítványai és hivei körében történt dicsőséges megjelenését, akkor azt a kort olyan szépnek és azokat az embereket olyan boldogoknak mondja és szívből óhajtja, hogy a feltámadott Jézus neki is megmutatná dicsőségét. Végtelenül boldognak érezném magamat, — mondja — és annál lángolóbb lelkesedéssel tennem szent kötelességeimet.

Amit a kegyes lélek így óhajt az nem is elérhetlen vágy. A feltámadott Jézus, aki megígérte volt: „ime én ti veletek vagyok minden napon e világ végezetéig“, megjelenik hivei között, megmutatja nekünk az ő dicsőségét, ígéje és szentségei által tisztít minket a bűntől és erősít minket a jóra. E szép időben, a feltámadás utáni időszakban, midőn körülvesz minket a virággal ékesített természetnek ragyogása, a feltámadott Jézus is megjelenik nekünk, hogy lelkeinket új, szent életre keltse, örömet és boldogságot árásson szíveinkbe és az evangéliumnak kies virányain igazán kellemessé, boldoggá tegye itteni időzésünket, égi hazánk felé való vándorlásunkat.

Ujra meg újra felveti mindegyikünk előtt a kérdést: „szeretsz-e engemet?“ — És vajha mi, e világ fiai között is, igazán szeretnénk Őt, tiszta hittel ragaszkodnánk Ő hozzá, az egyedüli Közbenjáróhoz és kegyes életünkkel mutathatnók meg, hogy tanítványai vagyunk. Ha megbántottuk is Őt, ha egyszer másszor letértünk is az Ő utairól, csak sirassuk meg bűneinket és Péter apostollal háromszorosan valljuk: „Uram, te tudod, hogy szeretlek tégedet“; akkor Ő is háromszorosan is megmutatja nekünk kegyelmét és dicsőségét. —

Oh jövel, hozzám is Uram, vezéréj és erősíts engemet, hogy abban a körben, melyben engemet munkásoddá tettél, terjesszem országodat a magam és mások boldogságára és üdvére.
Ámen.

M. S.

Magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióegyesület.

Még 1905-ben Löw Fülöp loesmánda, Stráner Vilmos és Beyer Theophil kőszegi, Mesterházy Sándor nemespatrói, Schmidt Károly Jenő és Pröhle Henrik pozsonyi lelkésztársakkal egyetemben egy alakítandó „magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióegyesület“ alapszabálytervezetét nyújtottam be egyházunk egyetemes felügyelőjéhez azon kéréssel, terjessze azt megerősítés végett az egyetemes gyűlés elé.

Ez akkor — bizonyára mivel az alapszabálytervezet csak néhány nappal az egyetemes gyűlés megtartása előtt jutott az egyetemes felügyelő kezeihez — elmaradt, de — amint azt a „Missziói Lapok“ f. é. 2. számában közöltem — a mult 1906. évi egyetemes gyűlés már foglalkozott a misszióegyesület alapszabálytervezetével s azt a jegyzőkönyv 106. pontjában foglalt határozata szerint „*érdemleges határozat hozatala előtt, véleményadás céljából, leszállította az egyházkerületekhez*“.

Nem lehet ugyan kétséges, hogy az egyházkerületek örömmel üdvözlik, hogy egyházunk számos komoly egyházi és világi munkása (eddig már is több mint 50 rendes tag jelentkezett) végre egyesülni akar a Krisztus által megparancsolt, de nálunk mindeddig csaknem teljesen elhanyagolt missziói munkásságra s azért melegen fogják az egyetemes gyűlésnek az alapszabályok megerősítését ajánlani. Mégis, mivel véleményt bármi felett csak annak alapos ismerete alapján adhatunk, azért jónak látom úgy az *alapszabálytervezetet*, mint a hozzá csatolt *indokolást*, úgy amint az már a „Külmisszió“ 1905. évi 4. számában közölve volt, még egyszer egész terjedelmében közzé tenni.

A magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióegyesület alapszabálytervezete.

1. §. Az egyesület neve: „Magyarhoni ágostai hitvallásu evangélikus misszióegyesület.“

2. §. Az egyesület célja: a magyarhoni ágost. hitv. evang. egyház tagjainak alkalmat nyújtani, hogy az Ur misszióparancsát (Máté 28, 19.) követve, az ágost. hitv. evang. egyház missziómunkájában részt vegyenek s ezáltal a maguk részéről is lehetővé tegyék, hogy az Evangélium a pogány népeknek egyházunk hitvallása értelmében, tehát tisztán és hamisítatlanul hirdettessék.

3. §. Evégből ezidőszerint az egyesület az egyetemes jellegű „Lipesei ágost. hitv. evang. misszióegyesület“-tel összeköttetésbe lép, az ezen egyesület kötelékébe lépő magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióönvendékek kiképeztetéséről gondoskodik s főképen azon misszióállomások fenntartására törekszik, melyeken idővel ezen magyarországi ágost. hitv. evang. hittérítők működnek.

4. §. Az egyesület célja érdekében:

- a) nyilvános gyűléseket, ünnepélyeket s előadásokat tart az ország bármely helyén;
- b) hittérítők meghívásával is missziói körutazásokat rendez;
- c) missziói adományokat gyűjt országos egyházunk egész területén stb.

5. §. Az egyesület jövedelme:

- a) a tagok évi járuléka;
- b) a gyűlekezetekben évenként — lehetőleg vizkereszt ünnepén — tartandó missziói istentisztelet perselye s egyéb gyűjtések és adományok összege, ha az illető gyűlekezet közgyűlése vagy az adományozó ekként intézkedik;

c) egyesek és testületek adománya, alapítványa és hagyománya;

d) egyházi lapjaink gyűjtése, az egyesület kiadványainak jövedelme stb.

6. §. Az egyesület tagja a magyarhoni ágost. hitv. evang. egyház minden hívője, aki a hittérítés szent ügye iránt érdeklődik s az egyesületnek Isten országa terjesztését célzó munkájában részt venni akar.

7. §. A tagok rendesek és pártolók.

a) A rendes tagok évi 5 korona tagsági díjat fizetnek, megkapják az egyesület lapját („Külmisszió“) s a közgyűlésen szavazati joggal bírnak.

b) A pártoló tagok évi járuléka 1 korona, de a közgyűlésen csak tanácskozó joguk van.

c) Gyülekezetek, melyek évenként legalább 10 koronával segítik az egyesületet, rendes tagoknak tekintetnek, szintén megkapják az egyesület lapját s magukat a közgyűlésen egy szavazati joggal bíró férfitaggal képviseltethetik.

8. §. Aki tagsági díját két éven át meg nem fizeti s ebbeli kötelezettségének, halasztás kérése nélkül, a pénztáros írásbeli felszólítására nem tesz eleget, az a tagok sorából törlendő.

9. §. Az egyesület évenként, lehetőleg az ország más más helyén, missziói ünneppel összekötött közgyűlést tart.

10. §. A közgyűlés hatásköre:

a) megválasztja a rendes tagok sorából 6 évi időtartamra az egyesület vezetését (tisztkarát), mely elnök, jegyző, pénztáros és ellenőrből áll;

b) 3 évi időtartamra a missziótanácsot, melybe ugyancsak a rendes tagok sorából, lehetőleg minden kerületből 2, összesen 8 tag választandó;

c) tárgyalja és tudomásul veszi, illetőleg elfogadja az elnök évi jelentését, a pénztáros számadását, valamint a missziótanács által összeállított költségvetést s megadja a multa nézve a felmentvényt; intézkedik az egyet vagyonának (hagyományok, alapítványok) kezelése s az évi jövedelem felhasználása iránt;

d) tárgyalás alá veszi a missziótanács és vezetés évközi intézkedéseit, a beterjesztett indítványokat és fellebbezéseket s minden ügyben véglegesen határoz;

e) képviselteti magát egy szavazati joggal felruházott küldöttel a Lipcsei Misszió közgyűlésén, miáltal befolyást gyakorol ezen misszióegyesület vezetésére s aktív részt vesz a világmisszió nagy munkájában;

f) működéséről évenként jelentést terjeszt a magyarhoni ág. h. ev. egyház egyetemes gyűlése elé, melynek hatósága és védelme alatt áll.

11. §. A missziótanács — mely a tisztkarból s a 8 választott tagból áll — rendszerint levélileg tanácskozik s határoz, szükség esetén azonban, különösen a közgyűlést megelőzőleg gyűlést is tarthat. Előkészíti a közgyűlést, összeállítja a költségvetést, öröködi a közgyűlés határozatainak pontos végrehajtása felett s intézkedik az évközben felmerülő minden fontosabb missziói ügyben, nevezetesen: a missziói növendékek felvételét, missziói körutak és ünnepélyek rendezését, legfeljebb 250 koronáig rendkívüli költségek fedezését illetőleg stb., de mindég a közgyűlés utólagos jóváhagyása mellett.

12. §. A misszióvezetés (tisztkar) a folyó ügyeket intézi s 50 koronáig rendkívüli költségeket utalványozhat. Tagjai lehetőleg közel lakjanak egymáshoz, hogy könnyen és olcsón érintkezhessenek.

13. §. Az elnök vezeti az egyesület összes ügyeit, képviseli azt a hatóságokkal szemben s elnököl úgy a közgyűlésen, mint a missziótanács s misszióvezetés ülésein is. Helyettese a jegyző.

14. §. A jegyző úgy a közgyűlésekről, mint a missziótanács és misszióvezetés üléseiről jegyzőkönyvet vesz fel s az ezen gyűlések, valamint az elnök által reá bízott írásbeli dolgokat, levelezéseket stb. végzi.

15. §. A pénztáros anyagi felelősség mellett kezeli az egyesület vagyonát s kifizetéseket a közgyűlés, esetleg a missziótanács vagy a misszióvezetés határozatára, csakis az elnök utalványozása mellett eszközöl.

16. §. Az ellenőr szorgalmasan ellenőrzi a pénztáros pénzkezelését s mulasztás esetén osztozik a felelősségben.

17. §. Ha az egyesület feloszlik, vagyona a magyarhoni ágost. hitv. evang. egyházegyetem birt. okába megy át, mely azt csak ágost. hitv. evang. hittérítési célokra fordíthatja.

Indokolás.

Minden szervezet csak addig egészséges, amíg nő és fejlődik. Mihelyt a fejlődés megakad, rögtön visszaesés áll be, mit csakhamar a feloszlás követ. Így van ez az egyházzal is, mely szintén élő szervezet.

Hogy hazai egyházunk szervezete még életerős, azt bizonyítja nemcsak a gyülekezetekben évről-évre megnyilatkozó áldozatkész buzgóság, hanem azon a közegyház által fentartott néhány nagyobbserü intézményünk is, melyek közül a *Gyámintézet* a gyengébb gyülekezetek segélyezését s a szórvány megmentését, a *Luthertársaság* pedig a hiveknek szellemi táplálékkal való ellátását tűzte ki célul.

Hiányzik azonban még egyházunkban egy egyetemesen szervezett *belmissziói egyesület* a diakonissza-, árva- és betegügy stb. fejlesztésére s így a keresztény szeretet mentő munkásságának kifejtésére egyházunk körén belül s egy *külmissziói egyesület*, hogy erőnkhez és tehetségünkhöz képest az Ur parancsolta világmisszió nagy és szent munkájából is kivegyük résziünket.

Ez utóbbi egyesület létesítésére törekszünk többen s az ügy beható és lelkiösméretes megbeszélése alapján összeállítottuk a fenti alapszabálytervezetet, melyet tisztelettel hazai ág. h. ev. egyházunk egyetemes gyűlése elé terjesztünk megerősítés végett. Mihelyt ez megtörtént, megkezdjük Isten nevében csendes munkánkat, mely az egész országban szétszórt misszióbarátok összegyűjtésére s céltudatos munkában való egyesítésére irányul.

Az alapszabálytervezet 1. és 2. §-a nem szorul indokolásra. Magától értetődik, hogy az ágost. h. evang. egyházban csak ágost. h. evang. misszióegyesület létesülhet, mely az Evangéliumot egyházunk hitvallása értelmében óhajtja terjeszteni a pogány népek között.

A 3. §. szerint egyesületünk ezidőszerint a Lipcsei Misszióval lép összeköttetésbe. Ez nem önkényes eljárás, hanem az eddigi fejlődés egyszerű figyelembe vétele. Mi önálló missziói munkára, mely évenként tizezrekbe, sőt százezrekbe kerül, legalább egyelőre nem gondolhatunk s azon összeget, mely hazai egyházunkból a hittérítés céljaira eddig évenként befolyt, kezdettől fogva a Lipcsei Missziónak juttatjuk. Ezen összeg 1904-ben 2781 K 84 f volt s évről-évre növekszik. Már egy magyar hittérítő növendék is belépett a lipcsei misszióintézetbe, kit azonban magához hívott az Ur. Most azonban két új ifjú felvétele van folyamatban, kik ha Isten akarja, néhány év múlva mint a Lipcsei Misszió magyarországi hittérítői működnek majd Afrikában vagy Keletindiában.*)

Természetes és indokolt tehát, hogy ha így missziói adományainkat és missziói munkásainkat a Lipcsei Missziónak juttatjuk, ez egy hazai egyházunk körén belül szervezett misszióegyesület közvetítésével történjék, miáltal ellenőrzési és rendelkezési jogunkat legegyszerűbben gyakorolhatjuk, egyttal pedig azt a lehetőséget is biztosítjuk magunknak, hogy erőink megizmosodása esetén önálló missziómező megmivelésébe is foghatunk.

*) Jelenleg már 2-ik éve egy Roth Henrik nevű magyarhoni misszió növendék van a Lipcsei Misszió hittérítőképzőintézetében.

Egyházunk egyébiránt eddig is azért segélyezte a Lipcsei Missziót, mivel az nem áll nemzetiségi alapon s nem szolgálja valamely ország gyarmatpolitikáját, hanem *egyetemes lutheránus jellegű*, amennyiben fentartására nemcsak Németország, hanem Oroszország, Dánia, Svéd- és Franciaország, Angolország, Ausztria és Amerika, sőt mondhatjuk kisebb-nagyobb mértékben az egész földkerekség lutheránusai szövetkeztek s szolgálatában mindenféle nemzetiségű hittérítők állanak, kik felülemelkedve a nemzetiségi elszigeteltségen, egyek a közös evangéliumi hitben s a közös ágost. hitv. evang. egyházhoz való szeretetben és hűségben. A Lipcsei Misszióval való testvériszövetkezés útján tehát egyuttal érintkezésbe s ismeretségbe lépünk egész Európa nagyevű és buzgó lutheránus egyházi férfaiival s azon város (Lipcse) luth. egyházi köreivel, melyben a hazai egyházunkat is annyi szeretettel elárasztó Gusztáv Adolf-Egylet központi elnöksége is székel, melynek tagjai nagyrészt a Lipcsei Misszióknak is lelkes hívei és pártfogói (dr. Pank, dr. Hölscher, stb.).

A 4. §. azon eszközökről szól, melyekkel a alakítandó egyesület célja megvalósítására törekszik. Mint említettük, hazai egyházunk már eddig is nagyobb összeget fordított évenként a hittérítésre, ez azonban úgy jött össze hogy sok gyülekezet egyszerűen pénztárából szavazott meg néhány koronát a misszióra, néha anélkül, hogy a hittérítés céljáról s eredményéről tudomással birna. A külföldi tapasztalás igazolja, hogy valamely egyház hitéletére mi sem képes mélyebb és maradandóbb, de egyuttal felfrissítőbb és megújítóbb hatást gyakorolni, mint a hittérítés ügye. Annak látása, hogy az Evangélium még ma is Istennek hatalma, a pogányságból jövő hívők üdvösségére is, — megacélozza a hazai hívők lelkét s élesztő hatással van a hazai egyház hitéletére is. Ezt az áldásos hatást magyarhoni ágost. hitv. evang. egyházunkban most még csaknem teljesen nélkülözzük. Az alakítandó misszióegyesület *főcélja* nem a pénzgyűjtés, hanem az, hogy egyházunkat ezen eddig nélkülözött drága kincsesel megajándékozza. Gyűléseivel, ünnepélyeivel, az előadásokkal s missziói körutakkal nem tüntetni, hanem építeni, egyházi értelemben mélyíteni akar s arra törekszik, hogy a hiveket és gyülekezeteket a hittérítés iránti érdeklődésre buzdítva, saját hitük megbecsülésére és szeretetére is serkentse!

A pénzgyűjtés ehez képest csak alárendelt programmpont. A 4. §. d) pontja nem úgy értendő, mintha az egyesület talán gyűjtőket akarna kiküldeni, hanem úgy, hogy egyházunk bármely gyülekezetéből fogadhat el adományt. Az 5. §. b) pontja kettős célt szolgál. Egyrészt biztosítja a gyülekezetek azon néhol már régibb gyakorlaton alapuló jogát, hogy missziói adományait esetleg más evangélikus misszióegyesület segélyezésére is fordíthatják, másrészt pedig lehetővé akarja tenni, hogy idővel az összes gyülekezeteinkből befolyó missziói adományok hazai misszióegyesületünk erősítésére fordíttassanak. De nem zárja ki ezen pont azt sem, hogy a *gyülekezetek* adományai, amint az néhány kerületben eddig is szokásban van, esetleg ezután is a püspöki hivatalok közvetítésével

jussanak rendeltetési helyökre, Mert tervezett egyesületünk főcélja nem a pénzgyűjtés és közvetítés, hanem a misszióismeret és missziószeretet fejlesztése s a hittérítés lelkes, tettekész barátainak közös munkára való egyesítése.

Ezekről, mint az egyesület, tagjairól szól a 6., 7. és 8. §. A rendes tagok díja 5 korona, amennyit bizonyára könnyen és szívesen áldoz mindenki, aki az egyesület vezetésében s irányításában szavazatával részt akar venni. A pártoló tagok csak 1 koronát fizetnek s ily csekély díj mellett mindegyik gyülekezetben akadhat néhány tag. A 7. § c) pontja az egyesületet segélyező gyülekezeteknek biztosít megfelelő jogot s ennek gyakorlása végett idővel gyülekezeti fiókegyletek szervezését célozza. Ha ilyenek létesülnek, úgy részükre külön utasítás lesz adható. A 8. §. a hátralékok felszaporodását akarja megakadályozni.

A közgyűlésről a 9. és 10. § szól. Ez választja 10. a) szerint a misszióvezetőséget, mely csak négy tagból, elnök, jegyző, pénztáros és ellenőrből áll, mert minél kisebb valamely egyesület vezetősége, annál könnyebb a vezetés. A vezetőséget 10. b) szerint, lehetőleg kerületenként választott 2—2, összesen 8 tag, missziótanácsa egészíti ki, mely fontosabb ügyekben évközben is tanácskozik s utólagos közgyűlési jóváhagyás mellett határoz. Fontos a 10. §. e) pontja, mely szerint az egyesület szavazati joggal felruházott küldöttel képviselteti magát A Lipcsei Misszió évi közgyűlésén. Ezen joggal a nevezett misszió közgyűlése már 1900-ban felruházta a bányai, dunáninnyi és dunántúli kerületeket, mint a melyek céljaira rendszeresen áldoznak, de ezek mindezeideig nem éltek jogukkal,*) mert hiszen a kerületek a püspökök útján egyszerűen beküldték a missziói adományokat Lipcsébe, egyébként azonban nem fejtettek ki missziói tevékenységet. Most a kerületek ezen jogukat átruházhatnák az egyetemes jellegű misszióegyesületre, ha pedig ezt nem tennék, úgy az egyesület külön is kérelmezhetné a képviseltetési jogot, amit a Lipcsei Misszió bizonyára meg is adna.

Magától értetődik, hogy a misszióegyesület, ezen indokolt szövetkezés dacára, csak hazai ágost. h. evang. egyházunk körén belül és érdekében akar működni s azért kezdettől fogva országos egyházunk egyetemes gyűlésének felügyelete s védelme alá helyezkedik, melynek évenként jelentést tesz (10. f.) s melyre feloszlás esetén vagyonát hagyja (17. §.).

Mivel az egyesület így minden tetteért felelős és felelősségre vonható, az egyetemes gyűlés bizonyára nem gördít megalapítása elé akadályt. Hogy misszióegyesületre most már szükségünk van, az olyan bölcs egyházi testület előtt, mint az egyetemes gyűlés, nem szorul még külön bizonyításra. A dunántúli egyházkerület lelkészegylete — lelkészegyleteink ezen legagilisebbje — 1904. évi közgyűlésén szintén kimondta a misszióegyesület megalapításának szükségességét.

„Erős meggyőződésem — írta Mackay Sándor, az ugandamisszió bátor uttörője a Viktoria-Nyasa-tó déli partvidékéről 1889. dec. 16-án hazájába

*) A Lipcsei Misszió tavalyi jubiláris közgyűlésén D. Baltik Frigyes püspök megbízásából Schmidt Károly Jenő pozsonyi lelkész képviselte hazai egyházunkat,

Angolországba — hogy semmi sem emelheti jobban egy gyülekezet hitéletét, mint a missziói szellem ápolása. Isten országának a világban való terjesztése kiválóan alkalmas a szív és értelem mélyítésére s egy közönyös gyülekezetnek az önelégült lelki tunyaságból való felrázására. Minő erő rejlenék a hazai keresztények millióiban, ha mindég tudatában volnának azon előjoguknak és kötelességüknek, hogy Isten ígését a földkerekség összes országaiban hirdethetik.“

Nincs kétségünk aziránt, hogy egyházunk egyetemes gyűlése átérzi a nagy hittérítő szavainak igazságát s nem tagadja meg egyázi idealizmuszból folyó kérésünket, hanem megerősíti a „magyarhoni ágost. h. evang. misz-szióegyesület“ alapszabálytervezetét.

Scholtz Ödön.

A magyar reformáció nagyasszonyai, mint bel-misszióink uttörői.

Irta: Payr Sándor.

A hazai reformáció történetében két szembetűnő hiány mutatkozik iróinknál még mai nap is. Az egyik, hogy a külső történet mellett háttérbe szorul a belső. A vallásháboruk mellett még legfeljebb ha a tanról és hitvitákról hallunk valamit; de az evangéliumi hitnek a gyakorlati életben mutatkozó gyümölcseit, a szeretet munkáit, az u. n. belmissziói tevékenységet már vajmi kevésbé méltatják figyelemre. A másik hiány pedig, hogy a férfiak munkája mellett rejtve és feledve marad a nőké; a kiknek pedig nem csak a reformáció külső hódításaiban van érdemük, hanem még inkább és főként a családi és társadalmi élet belső átalakulásában, a mely áldott mezőn szeretet és jótékonyosság által épen a nők voltak az erősebbek.

Azonban az újabb kutatások s különösen a felbukkanó családi levelezések világánál oszlik már a homály. Ezekből tűnik ki, hogy mi része volt a vallási megújulásban nálunk magyaroknál is a nőnek. Feltételeznünk kellett ezt eddig is, csak a bizonyító forrásadatok késtek. Mert miként is lehetett volna oly nagyszerű és mélyreható szellemi mozgalmat a mi viszonyaink között a mélyen érző, a minden szép és jó iránt fogékony magyar nők nélkül diadalra vezetni.

A kegyes Máriák és Márthák, a Lydiák és Tábiták, az Anthusák és Monikák nélkül még az őskereszténység sem töri meg a pogányságot. Annál kevésbé győzhetett volna a reformáció, különösen nálunk, a nők buzgalma nélkül.

Jól tudta ezt Luther is. Mikor II. Lajos özvegyéhez, Máriához, a szép levelet és vigasztaló zsoltárokat küldötte, benne nem csak a királynét kereste, hanem a nőt is minden jó tulajdonságával. Luherünk egy másik eredeti levele is Sopron város muzeumában, *Jörger Dorottyához* *) intézve,

*) Lásd XII. et N. B. Fasc. IX. Nr. 311. A levél kelt 1537. jun. 3. A címzett felső-ausztriai nemes asszony és nem rákosi volt, mint Póda apát állítja. Lásd: Loesche G. Gesch. des Prot. in Oesterr. 60. lap.

szintén azt mutatja, mennyire méltányolta ő vallási téren a nőknek jó szívét és szívós lelki erejét.

Magyar reformátoraink, Dévai, Erdösi Sylvester nem csak a főurakat nyerik meg, hanem leveleikben a várkastély nagyasszonyát is meleg üdvözléssel köszöntik, diákjaikat, szegényeiket nekik ajánlják. Feltűnő az, hogy magyar protestáns művek ajánló előszavaiban hány kegyes özvegy, áldozatkész matrona és lelkes magyar honleány említetik, mint az irodalom barátja, tanulók és tanítók pártfogója, iskolák és gyülekezetek dajkálója.

Példákat keresve csak a szűkebb értelemben vett reformáció korára, a XVI. századra szoritkozom.

*

Mária magyar királynénkat csak úgy ismerjük, mint a ki Budán és a bányavárosokban az első evang. lelkészeket, Cordatust, Kreislinget és Henkelt védte, pártfogolta. Egyházi éneket irt s még 1530-ban is elég merész volt, hogy bátyjai tilalma ellenére Luthert az urvaesora felől megkérdezze. Melanchton még az augsburgi gyűlésről is azt írja róla, hogy ez a hőslékű kegyes asszony ki akarja velünk békíteni a császárt. De ő mégis inkább csak humanista volt, mint evangélikus s amazok szokása szerint, mikor Hollandiába távozott, megalkudott a viszonyokkal.*)

Udvarhölgyei közül azonban *Pemflinger* Kata, a nagyszebeni királybirónak és szászok grófjának leánya már lelkes hive volt és maradt Luther reformációjának férjével Enyingi Török Bálinttal együtt. Szerémi r. kath. káplán épen egybekelésükről szólva mondja a nemes asszonyt *latornak és lutheránus nőoroszlánnak* (latruncula, leona lutheriana). Már a jelzők mutatják, hogy nem valami gyáva, lágymeleg, hanem ellenkezőleg bátor és tevékeny tagja volt egyházának. S valóban ha tudjuk, hogy a két Enyingi Török-birtok, Pápa és Debrecen mily hatalmas központja volt a reformációnak, Pemflinger Kata férje pedig már 1541 óta török fogságban sinylődött a hét toronyban s ott is halt meg: akkor az érdem oroszlánrésze csakugyan e nőé. Két fiát, Jánost és Ferencet is ő nevelte oly buzgó protestánsokká. Árva, elhagyott helyzetükben nagy szükségük is volt az evang. hit vigasztalására. Családi bánatukat nem csak Arany János, hanem már a szemtanu Tinódi Sebestyén is megénekelte:

Jó Török Bálintnak szép házastársa,
 Megmarada az jó Pempflinger Kata;
 Árvaságba vele két vitéz fija,
 Az jó Török János és Ferenc vala.
 Nem élhete asszon sokat ez világba,
 Urán való szertelen bánatjába,
 Ő meghala Debrecen városába,
 Az két fija marada árvaságba.

*) Lásd: Mária, a humanista magyar királyné e. dolgozatomat. Budapest 1905.

Szeretnénk többet is tudni a reformáció ez érdekes nőalakjáról, de forrásaink felette szűk szavúak.*) Nála a belmissziói tevékenységet a fentebbi jellemzés alapján csak feltételeznünk lehet. Sokkal jobban ismerjük már Pemflinger Katának egy fiatalabb kortársát, *Kanizsai* Orsolyát, *Nádasdy* Tamás nádor hitvesét.

Oly családnak volt e nő utolsó fiúsított sarja, mely már a középkorban is kitűnt vallásos buzgalomával. A *Kanizsai* család a régi Osl vagy Ostffy törzsnek volt a kiágazása. Osl Lőrinc I. Károlytól kapta Kanizsa várát s erről nevezte magát Kanizsainak. Az Osl család alapította a csornai prépostságot, melynek ősi pecsétjén rajta van a felirat: „Conventus Oslonis“. *Kanizsai* János pedig mint esztergomi érsek egyik legderekabb magyar főpap volt a középkorban, a primási rangot is ő szerezte meg utódainak.

Az ősök ezen hitbuzgóságát hozta át magával megtisztult evang. szelvényben *Kanizsai* Orsolya. Csak 14 éves leányka volt, midőn *Nádasdy*, az ország legderekabb fia 1535-ben oltárhoz vezette. Fiusítás útján ő volt Dunántul leggazdagabb asszonya. Műveltségének a mi hiányai voltak, azt a böles férj vezetése alatt gyorsan pótolta. Így irni is a jó férjétől tanult meg. Nem egyetlen, sőt gyakori eset abban a korban. És a fiatal asszonyka női erényeivel, a nagy uradalmak háztartásának böles és erélyes vezetésével s a szellemiekben is tanusított gyors haladásával annyira kiérdemelte férjének becsülését, hogy ez fiatal hitvesét nem csak forrón szerette, hanem állami ügyekben legföltettebb titkaiba is beavatta, tanácsát kérte s a rögös politikai pályán igen sokszor épen szerető nevének résztvevő érdeklődésében s vigasztaló bátorításában talált enyhülést.

A nagy *Nádasdy* bölesen is rendezte be hitvese számára az élet iskoláját, az kétségtelen. Mindjárt az első hetek után nem farsangoló cimborákat, zenészeket és bohócokat gyűjtött Sárvarra, mint más udvarokban volt a szokás, hanem tudósokat, papokat és tanítókat hívott oda. Ott volt körükben *Dévai*, a magyar Luther, ott *Sylvester*, a tudós humanista, ott *Abádi*, a könyvnyomtató. Lovagregények helyett az első magyar orthographia és grammatika, a szentek alvásáról szóló hitvita s az első magyar újtestamentum voltak a fiatal asszony olvasmányai. De ilyen értékes komoly művekre szomjuhozott az ő lelke, mohón fog a tanuláshoz. És mi lett az eredmény?

Ma már komoly történetirók (*Thallóczy*, *Takáts Sándor*) tanítják, hogy *Nádasdy* Tamásné, *Batthyáni* Ferencné, *Mágocsi* Gáspárné reformálták ott-hon a házuk népét s utóbb egész urodalmukat. A nők szabadabban vallhattak színt, mint férjeik, kik a r. kath. udvart szolgálták. Az előkerülő családi levelezések is azt tanusítják, hogy a reformáció számára hiveket a nők toboroztak legbuzgóbban.**). Ők lesznek az ujitók, ami conservatív jellemüknél fogva vallási téren igazán meglepő s egyik legszebb bizonyosága az evang. igazságok átható erejének.

*) Lásd: *Fabritius* K. *Pemflinger* Márk szász gróf élete 11. l. és *Révész* J. *Dévai* Biró Mátyás 54. l.

***Thallóczy* L. *Csömöri* Zay Ferenc. Budapest 1885. 30. l. és *Takáts* Sándor, *Treneseni* regulák. Budapesti Hirlap. 1907. 1. sz.

Ilyen nő volt Kanizsai Orsolya is. Dobronoki György soproni jezsuita házfőnök is a XVII. század elején nem a nádort vádolja a reformáció miatt, hanem a feleségét.*) S ha halljuk, hogy Dévai és Sylvester mily szívélyesen üdvözik leveleikben mindig Orsolya nagyasszonyt is; ha olvassuk, hány szegény tanulót tanított a saját költségén, mily becse volt udvarában mindig a predikátornak és özvegységében mily buzgó evangélikusnak nevelte egyetlen fiát, Ferencet: akkor semmi kétség sem lehet az ő evangéliumi buzgalmáról.

1551-ben például egy *Kovács Márton* nevű diák így ír a nádornénak: „Mentem vala ez mulandó nyáron is föl nagyságodhoz és vittem vala egy kicsiny könyvecskét magyar nyelven, kit szörzöttem és irtam valék az Ur-istennek segítségéből, kit ajánlottam vala nagyságodnak, lenne szegény nyomorult jobbágya fiának segítséggel, hogy mehetnék tanulni.“**) S meg is ígérte Orsolya nagyasszony, ha Isten meghozza férjét Erdélyből, kiküldik tanulni a diákot. Ez annál szebb, mivel egyéb földesurak a jobbágy gyermekét nem szokták elbocsátani az eke mellől. Innen van, hogy reformátóraink majd mind nemes emberek voltak.

A sárvári és csepregi iskolák még csak a nádor halála után Kanizsai Orsolya özvegysége idején jutottak nagyobb hírnévre és a virágzás magasabb fokára. Csepregen az öreg diákok ellátásáról úgy gondoskodott, hogy a Répce vizén épült két hármaskerekű malomnak évi adóját vagyis nyolevan mérő gabonát adatott nekik évenként.***) A csepregi rektorok és diákok, a míg csak az iskola fennállott, hálásan emlegették Kanizsai Orsolya nevét. A nyomda is Ujszigetben tulajdonkép az ő birtokán állott és az első magyar ujszövetség címlapján nem ok nélkül diszlik ott a Kanizsai cimer is.

Családja, udvarköre is egész kis templom és iskola. Egykoru levelek szép fényt vetnek az itt uralkodó vallásos életre. Erdősi Sylvester például mikor mértékes magyar versekbe foglalta az evangéliumok summáit, megküldi Nádasdyéknak s ezt írja a kíséző levélbe: „Akkor fognak ezek tetszeni, ha majd lantjáték kísérete mellett énekelik. Szeretném — úgy mond — ha a fiuk és hajadonok betanulnák és így énekelnék az udvarban.“ Abádi is 1541. ujságképen egy most nyomtatott éneket, cantiunculát küldött Nádasdynak. Ime Orsolya nagyasszony körében mindennapos volt a házi áhitatoság. Összegyült egész háza népe és lantjáték mellett zsoltárokat énekeltek. Mily szép patriarchalis kép. Magyar István, a hirneves esperes még azt is emlékezetben hagyta, hogy Sárvárott, ha épen pap nem volt kéznél, Orsolya nagyasszony fia, mint családfő olvasott fel a bibliából.****)

A Nádorné benső, igaz vallásossága önkényt termelte a jó gyümölcsöket, a szeretet munkáit. Nemcsak rokonainak volt tápláló dajkája, az árváknak második édes anyja; hanem az utolsó jobbágytól sem zárta el ajtaját soha.

*) Dobronoki Gy. leveles könyve a soproni gyülekezet levéltárában. 272. l.

**) Takáts S. i. h.

***) Farkas S. Csepreg története. 373. l. és Stomp L. Adattár V. évf. 50. l.

****) Sylvester és Abádi levelei. Irod. tört. Közl. 1893. évf. 89. l. Magyar J. halotti beszéde Nádasdy F. felett 1604.

Több elszegényült ifju és hajadon lakott udvarukban rendesen, kiket ők tanítottak, ők házasítottak ki nagy költséggel. Mikor sógora elhalt, Orsolya asszony ezt írja férjének: „Itt is öt árvája maradt kegyelmednek.“ Ő a jó feleség természetesnek és nem is tartja másként lehetségesnek, minthogy az árvákat magukhoz veszik.*).

De ily jó szíve volt a távolabb állók iránt is. Fennmaradt egy levele, melyet egy szegény mosóné érdekében írt a férjéhez. Naponként sok szegény özvegy és árva kapott eledelt és ruházatot Sárvárrott, s volt úgy néha nagy inségkor, hogy a ház asszonya ezer mérő gabonát osztatott ki egyszerre.

Ime a szegények, árvák gondozása, a cselédek s udvarnép vallásos nevelése, iskolák, templomok, szegény tanulók segélyezése, a vallásos irodalom pártolása, terjesztése, — nemde nem ama keresztény szeretetmunkának szép nemei ezek, melyeket ma újabb szóval belmisszióknak nevezünk? Az evang. hit már a reformáció kezdetén megtermette áldott gyümölcseit s Kanizsai Orsolyában mi egyik legelső magyar nemes Tábitánkat tisztelhetjük.

És Nádasdyné nem egyedül áll mint a reformáció nemes női alakja. Közéleben és rokonságában többet is találunk hozzá hasonlót. Sógornője volt *Nádasdy Anna*, Mayláth István erdélyi vajda hitvese Fogaras várában. Ez a főuri nő családi életében szerencsétlen volt. A Pemflinger Kata sorsa érte. Férje szintén török fogságba került Stambulba a hét toronyba. Egy ideig még leveleztek. A szegény fogoly néha ajándékokat is küldött nejének és fiacskájának, de aztán ott halt meg ő is idegen földön.

Mayláthné családi gyászában az evangelium vigasztaló forrásához menekült. Szívvel-lélekkel szolgálta a reformáció szent ügyét. Alig jelent meg Sárvárrott az első magyar ujszövetség, a legmelegebb érdeklődéssel kéri és fogadja bátyjától a szent könyvet. A példa őt is fellelkesíti. A mit bátyja és sógornője itt a Dunán túl cselekesznek, ugyanazt műveli most ő is Erdélyben. Heltai Gáspár bibliafordítását ő veszi pátfogásba. A tudós fordító az ajánló levelet is hozzá intézi s ebben mondja róla: „Az Uristen te nagyságodat megvilágosította az ő szent igéjével Szent Lelkének általa, hogy sok jámbor egyházi emberek és egyéb szegény tanulók a te nagyságodnak istenes életedről és keresztényi cselekedetedről bizonyosságot tesznek. Melyeket te nagyságod az elmúlt esztendőkből annyi drágaságban és nagy szükségben bő adománnyal én hozzám is megmutatta.“

És Mayláthné nemcsak könyvek és az irodalom útján terjeszté a reformáció tanait, hanem asztal felett és társas összejöveteleknél a személyes érintkezést is felhasználta erre. Így pl. midőn *Báthory András*, a későbbi országbíró 1549. Fogarasban Mayláthnénél látogatóban volt, a ház urnője térítgetni kezdte, a mint erről Báthory maga írja: „Asszonyom anyám engem nagy vígan tart; igen szán, hogy az elébbi régi hitben vagyok, bizony

*) Károlyi A. és Szalay J. Nádasdy T. nádor családi levelezése. 85. 1.

én is szivem szerint bánom.“ Ime a magyar nő, mint térítő misszionárius.*)

És ilyen buzgó térítő volt a maga szűkebb családi körében *Batthyáni* Kristófné is, *Erzsébet* asszony, a ki különösen Boldizsár nevű fiát, a német-ujvári grófot akarta megnyerni a reformációnak. Ennek írja 1568 aug. 10-én: „Adja Isten, hogy jó prédikátortok volna, akkor az én fiam még az én fiam volna, most nem tudom kié? Semmi jó ott nincsen, hol az Istennek igéje hirdetője nincsen! Kérlek, az Istenért, tarts egy jó prédikátort; meglátod, megáld az Uristen magadat, jószágodat és minden marhádát, ámen!“ És Boldizsár csakugyan buzgó hive lett és maradt a reformációnak, pedig az udvar és a győri püspök ugyancsak édesgették ám visszafelé. De az édes anya szava erősebb volt.

Egy másik *Batthyáni* grófné, *Kata* asszony pedig már igazi belmiszzióval, a keresztény szeretet munkáival tesz bizonyosságot az evangéliom ujjászülő erejéről. 1570-ben írja ugyanis: „Nagy szükség vagyon itt, azt irhatom kegyelmednek, mindennap itt az kapu előtt, hol száz, hol másfél száz, hol ötven nyomorultak megállanak, kiket táplálnunk kell“. Egy másik levelében pedig ezeket olvassuk: „Vettem negyedfélszáz köből kölest az én szegényeim szükségére; az én jószágomból ki nem hagyom vinni a gabonát, hogy az mi szegényeink ne éhezzenek.“**) Ime egy könyörületes lelkű főúri nő, ki a szegények táplálásában ismeri fel az igaz istentiszteletet. És ilyenek másfelé is többen voltak.

(Vége következik.)

Németországi utazásom.

Irta: **Scholtz Ödön.**

(2. folytatás.)

Meglehetősen fáradtan tértünk meg Schmutzler kollegához vacsorára, hol már egy másik vendég is volt, Winkler Walter segédlelkész, ki nemrég tért vissza Bielitzből (osztr. Szilézia), hol 3 évig működött Schmidt Artur lelkész oldalán s honnét a Kárpátokon át többször átrándult a Szepességbe. Bielitz tartózkodása idején a Schmidt szerkesztésében megjelenő „Evang. Kirchenzeitung für Oesterreich“ című lapba W. W. jel alatt ő írta volt a „Protestantische Rundschau“ című rovatot, és pedig oly ügyesen, hogy még a legdühösebb klerikálisok is osztrák honosnak tartották a cikkek íróját, úgy hogy szerencsésen elkerülte az Ausztriából való kiutasítást. Sok érdekes, bizalmas természetű részletet beszélt el az osztrák „Los von Rom“ mozgalom köréből, melyek a mellett szólnak, hogy ott még nagy dolgokra lehetünk vallási téren elkészülve. Miután életéből, mint jelenleg oly sok

*) Nádasdy T. családi levelezése. Révész J. Erdősi Sylveszter János 114. l. és Takáts S. az idézett helyen.

**) Takáts S. az idézett igen értékes tárcacikkben.

németországi theológus, 3 évet az osztrák evangéliumi mozgalomnak szentelt, most hazatért, hogy itthon végleges alkalmazást nyerjen. De az idegenben töltött éveket nem veszíti el, mivel hazai egyháza buzgósága elismeréseül beszámítja azt neki.

Schmutzleréknál nyílt először alkalmam, az oly kitűnő hirnévnek örvendő német evang. lelkészcsaládi-életbe (deutsch-evangelisches Pfarrhaus) mélyebb pillantást vetni, s az a kedves benyomás, melyet itt nyertem, végig kísért egész utazásom alatt. A háziur épen aznap lépett elő magasabb egyházi rangfokozatba, lett I. diákonussá, mi tetemes fizetésjavítással jár, de ennek hatása sem rajta, sem házanépén meg nem látszott. Egyszerűség, háziasság, józanság, a hit melegétől megszentelt fesztelen nyájasság és ártatlan vidámság jellemezték az egész házat. — Ha hozzánk idegen, vagy külföldi vendég látogat, nem győzzük elhalmozni minden elképzelhető jókkal, s azt hisszük, hogy szegény vendég nem is érezné magát jól s rossz emléket vinne magával, ha annyira tele nem tömnők étellel-itallal, míg el nem rontja a gyomrát. Ezt a tulhajtott és épen azért bűnös („vendégszeretet“-nek csufolt) lakmározást, minek nálunk — sajnos, néha még papi házaknál is poharazás a vége, — a német evangélikus paplakban nem ismerik. Egyszerű, de izletes és elegendő étel s egy-két pohár sör, — ennyi jár ki a testnek: de az a szellemi eledel, ami vele jár, komoly kérdések komoly megbeszélése és tárgyalása, ez aztán annál kiadóbb és élvezetesebb. Így volt itt is s az egyedüli eltérés a szokott házirendtől abban állott, hogy vacsora után egy üveg bort is nyitottak a „magyar“ vendég tiszteletére.

Tizenegy óra volt, mikor Winkler kartárs elkísért a „Fekete Medvéhez“, hol mint a Gustav Adolf egyesület vendége, szállva voltam. De bár szombat este volt, a szállodában már mély csend honolt; nem volt itt muzsikaszó, dinom-dánom, mint nálunk szokás

*
*
*

Vasárnap reggel az összes tornyokról a város felett elhangzó harangzugás ébresztett fel álmomból. Megjött tehát a nap, mikor „a németek imádkoznak“. S valóban, már az istentisztelet előtt minden üzlet zárva volt, a város ünnepi mezt öltött s ünnepi hangulat hatotta át a lelkeket. A helyi lapok már szombaton közölték, hogy melyik templomban mikor lesz az istentisztelet s hol kicsoda prédikál, s ez a vasárnap (október 7.) különösen gazdag volt egyházi ünnepekben.

Reggel 9-kor Lohoff generálisszuperintendens az Ernő szász-altenburgi uralkodó herceg által nemrég elhunyt neje emlékére emelt s még csak e tavasszal felszentelt remek szép „Herzogin Agnes - Gedächtniskirche“-ben vezette be a templom első lelkészét, Burgert. De bár ezen rendkívüli esemény sokakat oda vonzott, mégis a „Brüderkirche“, hol egyidejűleg Laurentius egyháztanácsos tartott istentiszteletet, szintén zsufolásig tömve volt. Én ide mentem, s ha már tegnap elragadó szép volt ez a templom, most még szebb lett azon fenséges látvány folytán, melyet a telt padsorok nyújtottak. Különösen feltűnt a művelt férfiak nagy száma, kik nem szé-

gyenlik a Krisztus evangéliumát, míg nálunk hányan vannak, kik az egyházban előkelő állást töltenek be, presbyterek, felügyelők s kiket mégis ritkán vagy éppen soha sem láthatni a templomban. Lélekemelő volt a liturgiában a lelkész és *gyülekezet* váltakozó éneke, elragadóan szép a liturgia és prédikáció közötti karének, megkapó az epistola (Efez. 4, 1—6) felett tartott prédikáció, mely keresetlen egyszerűségével hatott a szívekre. Istentisztelet után gyónás és urvacsora osztás következett, mi minden vasárnap van egy templomban, ezt azonban meg nem várhattam, mivel 10-kor a Gusztav Adolf egyleti istentisztelet következett a közeli „Bartholomäi Kirche“-ben s azon is részt óhajtottam venni.

Utközben időm volt összehasonlítást tenni az itteni s az általam ismert hazai *városi* gyülekezetek templomlátogatása között. *Mi okozza* azt, hogy itt oly sokan járnak templomba, míg nálunk oly sokan távol maradnak evangélikus istentiszteleteinkről? Bizonyára nagyrészt az is, hogy Németországon, mint említém, vasárnap már az istentisztelet kezdete előtt minden üzlet zárva van s minden munka s hivatal szünetel, úgy hogy senki sincsen gátolva keresztény kötelessége teljesítésében, főképen azonban *maga az istentisztelet*, méltóságos, építő s művészi szépségű lefolyásával. Nem is jut azért itt senkinek sem eszébe, hogy az istentisztelet befejezése előtt távozzék a templomból, mint pld. Budapesten szokás, hol örökösen jönnek mennek az emberek, zavarva a lelkészt s azokat, kik igazán épülni akarnak. Sokat tesz magán a művészi gyülekezeti éneken s felemelő liturgián kívül, amiben mindenki szívvel lélekkel részt vesz, a mindegyik templom mellett fenálló *vegyeskar*, mely minden vasárnap más-más műéneket ad elő a hívek építésére és az Ur dicsőségére. S az énekesek s énekesnők csak az egyház buzgó tagjai sorából vétetnek fel, kik maguk is épülnek az istentiszteleten, nem úgy mint egy általam ismert hazai városi gyülekezetben, hol nagy ünnepek alkalmával szintén van karének, de az énekesek nagy része alig fejezve be feladatát, fut ki a templomból, ezzel lerontva mindazt, amit énekével esetleg épített

Ilyenféle gondolatokkal értem a Bartholomäi Kirche-be, mely akkor már annyira megtelt volt, hogy alig tudtam bejutni. Itt a liturgiát Schmutzler lelkész végezte, a szentbeszédet pedig a lipcsei Sct. Johanneskirche első lelkésze, dr. Rühling licenciátus tartotta. Rühling, kinek mint egyházi szónoknak hire Lipcse határán messze tulterjed, a 118. zsoltár 15. és 16. versét választotta alapigéül: „Éneklésnek és szabadulásnak szava vagy az igazaknak sátoraikban és ezt mondják: az Urnak jobb keze hatalmasan cselekedett. Az Urnak jobbkeze felmagasztaltatott; az Urnak jobb keze hatalmasan cselekedett“. Beszéde elragadó dicsőhymusz volt a *Gusztav Adolf egylet győzedelmi örömről*, mely 1. az evangélium hatalmán épül fel, 2. a mi mellett bizonyosságot tesz a történelem s 3. a minek mozgató ereje a testvéri szeretet. A második, történeti vonatkozású részben érdekes adatokat közölt az osztrák Los von Rom! mozgalomról, hol egy gyülekezetéről teljesen a szász-altenburgi főegylet gondoskodik, s örömmel konstataulta, hogy a mozgalom hullámai már Magyarországra is átesapnak, miről a bárcsi és tiszta-

szentmiklósi áttérések tanuskodnak. Hatalmas, a protestáns lelkiösmeretet élesítő beszéd volt ez, formai tökéletességű kidolgozásban s művészi szép előadással, úgy hogy maradandó, mély hatást gyakorolt a hivek seregére. Lohoff generális-szuperintendens tartotta a befejező liturgiát s osztotta az áldást.

Istentisztelet után látogatást tettem Reichardt udvari lelkésznel, ki előzetes megállapodásunk szerint a 81 éves Ernő hercegnél is audienciát eszközölt volt ki részemre, a mi azonban elmaradt, mivel a herceg a szép őszi időtől elragadtatva, még egyik vidéki nyaralójában tartózkodott. Reichardt ki az udvari lelkészességben késői utóda Rosner Mátyásnak, igen érdeklődött iránta s gyülekezetem iránt s megígérte, hogy ha Bánfalván a templom-építés ügye komoly stádiumba kerül, rajta lesz, hogy a szász-altenburgi hercegi család, melynek egyik őse oly szeretetteljesen felkarolta a hiteért elüldözött Rosnert, valami nagyobbserü adományt tegyen a templom részére. — Rövid beszélgetés után elmentünk a vártemplomba, hol szintén minden vasárnap van nyilvános istentisztelet s hol egykor Rosner hirdette az ígét. A templom alapfalai még a 12. századból valók, míg a mostani főhajó a 13. és 14. században épült s utoljára 1645/48-ban ujittatott meg. Belső berendezése még a reformáció előtti időből származik, úgy hogy katolikus templom benyomását gyakorolja a szemlélőre s csak az újabb keletű szép festett üveg ablakok, melyek a többek között a bölcs Frigyes, állhatatos János és nagylelkű János Frigyes választófejedelmek, a reformáció ezen kiváló védnökeinek életéből vett jeleneteket ábrázolnak, adnak a szentélynek bizonyos protestáns jelleget. A barok stilban faragott oltár és szószék még ugyanaz, honnét 1530-ban Luther prédikált, s 1679-től 1687-ig Rosner Mátyás építette Frigyes herceget és udvarát. Megilletődéssel léptem e szent helyre s ima szállt szivemből az egek Urához, ki itt is oly csodálatosan megmutatta végtelen kegyelmét és irgalmát . . . Különös érdekességet kölesönöz e templomnak a késő goth stilban tölgyfából faragott támlás széksor, hol a reformáció előtti korban a kanonokok foglaltak helyet (Chorherrenstühle), a hercegi család páholya, számos rég elhunyt hercegi sarj sir- emléke s az 1735-ben *Trost* Henrik Gottfried által épített orgona, ki talán azon jénai születésű *Trost* Henrik leszármazottja volt, ki Rosner előtt lelkészkedett Ágfalván s ama gyászos időben szintén visszamenekült hazájába . . .

Vagy egy órát töltöttünk e rám nézve oly nagyjelentőségű szent helyen, mire távoznom kellett, mert a generális-szuperintendensnél hivatalos voltam ebédre. Itt ugyanis nem divat a nálunk szokásos drága, többnyire rosz, tóasztokkal terhes, test- és lélekgyötrő közebed, sem az évi működésről hosszadalmasan beszámoló közgyűlés, (ez utóbbit elvégzik a bizottságban), úgy hogy a délelőtti istentisztelettől az esti népgyűlésig mindenki szabad s ott és úgy tölti idejét ismerősei körében, a hol s a hogyan legjobbnak véli. Én, Rühling, Schmutzler és Mälzer kollegákkal, mint a kik a nap szereplői valánk, Lohoff generális-szuperintendens vendége voltam. Ott volt kívülünk még a két utóbbinak neje s néhány előkelő nő, mint a Gusztáv Adolf egylet lelkes barátnői.

Bár a mit az apostol mond, hogy „ha valaki püspökséget kíván, jó munkát kíván“, a németországi generálisszuperintendensekre is vonatkozik, amely állás nemcsak kiváló társadalmi positiót biztosít, hanem szép anyagi javadalmazással is jár, — mégis az ilyen ebéd, hála Istennek, nem vetelkedik a nálunk oly „hires“ róm. kath. „püspöki ebéd“-ekkel, melyekért már nem egy protestáns ember áruba bocsátotta árva lelkét. A háziur buzgó imádsága vezette be s fejezte be az étkezést s közben néha humoros, de többnyire komoly hangulatban folyt a társalgás a korunkat mozgató egyházi és társadalmi kérdések felett. Selejtes viccek, minőkkel nálunk ilyenkor néha még „felkent fők“ is „fűszerezik“ a társalgást, egyáltalán nem fordultak elő. Legnagyobb derültséget a háziur azon találó megjegyzése okozta, melyet a hires jénai ütközet épen küszöbön álló 100 éves fordulójára rendezendő ünnep alkalmából tett, hogy t. i. ők németek már annyira benne vannak a különféle történeti események megünneplésében, hogy most már *vereségeiket* is kezdik megünnepelni. A legkiemelkedőbb momentum az volt, mikor a háziur neje nevében is poharát emelte vendégei egészségére, mit dr. Rühling s én viszonzotunk. — Ebéd után elbeszélte, hogy körülbelül 40 év előtt Halleban egy magyar theologus volt legbensőbb barátja, kivel együtt tanult s együtt látogatott meg néhány vidéki ismerőst. Ez hazatérve, előkelő állást vívott ki magának a magyarhoni evang. egyházban s állandóan levelezett vele. Utóbb azonban annyira megfélekedett magáról, hogy állását vesztette. Azóta nem hallott róla s azt hiszi, hogy az illető meghalt, elveszett. Én már elbeszélése közben sejtettem, hogy kiről van szó, s mikor annak végeztével az illető nevét említettem s elmondtam, hogy személyesen ismerem, s hogy bár egyszerű állásban, de tisztességben él s többször találkozom vele: az öreg ur könybe lábadt szemekkel nyakamba borult, úgy örült, hogy az, „a ki megholt vala, feltámadott és — ki elveszett vala, megtaláltatott.“ Ime, az élő Isten egyik világos lábnyoma utazásomban. Az ember alig hinné, hogy Magyarország annyi millió lakosa közül épen én ismerjem azt az *egyet*, a kit ő ismert s halottnak vélt. Ez nem véletlen, hanem a gondviselés csodálatos intézkedése . . .

Délután 5 órakor bucsut vettünk a vendégszerető háztól s én lakásomra mentem, hogy az esti előadásra még kissé előkészüljek. Nyolc órakor értem jött Schmutzler kartárs s együtt mentünk a „Preussischer Hof“ nagytermébe, mely Altenburg legnagyobb terme, hol a Gusztáv Adolf-egyleti népgyűlés volt. A népgyűlés ugy a helyi lapokban, mint az összes templomokban ismételten közhírré lett téve, úgy hogy mikor a terembe léptünk, az asztalok már telve voltak hallgatósággal. A férfiak pohár sör mellett, a nők nagyrészt kézimunkával (kötéssel, horgolással) kezükben várták a bekövetkezendőket.

Közének után Lohoff generálisszuperintendens imával nyitotta meg a népgyűlést s előterjesztette jelentését a Gusztáv Adolf főegylet mult évi működéséről. Csak a lényegesebb momentumokról, a bevétel nagyságáról, a kiadások hováfordításáról emlékezett meg s jelentése alig vett igénybe 5 percet. Karének után én beszéltem „Az evang. egyház helyzetéről Magyar-

országban". Kiterjeszkedtem előadásomban a reformáció gyors elterjedésére hazánkban, az ellenreformáció üldözéseire, megemlítve Rosner Mátyás gyászos esetét is, ami rendkívül mély hatást gyakorolt a jelenlévőkre. Majd ismerttettem egyháznak jelen helyzetét, alkotmányát, lélekszámát, iskoláit, bel- és külmisziói munkásságát, különösen kiterjeszkedve gyámintézetünkre s annak kevéssel előbb Pozsonyban tartott közgyűlésére. Egy óra idő volt előadásomra kiszabva, de mikor az letelt, az egész közönség hangosan kívánta, hogy beszéljek még tovább, úgy hogy egy félórával megtöltöttem előadásomat. —

Utánam hatalmas vegyes kar adott elő egy szép éneket, mire Mälzer zürchaueri lelkész számolt be a *Gusztáv Adolf egyet augsburgi közgyűlésén szerzett tapasztalatairól s benyomásairól*. Németországon ugyanis az a jó szokás divik, hogy mindegyik főegylet, de számos fiók- és nőegylet is küld ki saját költségén egy vagy több képviselőt az egyetemes közgyűlésére, minek következtében nemcsak a Gusztáv Adolf egyet közgyűlésén van tényleg az egész németországi evang. egyház a birodalom minden vidékéről impozáns számú küldöttekkel képviselve, hanem ezen küldöttek aztán főegyleteik közgyűlésén s számos gyülekezeti Gusztáv Adolf egyetesi ünnepén is beszámolnak a főgyűlés lefolyásáról, mi által a Gusztáv Adolf egyet évi működése ugyszólván az egész evangélikus lakosság szeme elé kerül. Ha elgondoljuk, hogy nálunk a gyámintézet évi közgyűlésére a távolabbi kerületekből alig jön el egy-két hivatalos képviselő, úgy hogy a látogatók leginkább csak a közeli vidékről kerülnek ki, bizony jó volna nálunk is oda hatni, hogy lehetőleg mindegyik esperességi gyámintézet küldjön ki egy-egy képviselőt az egyetemes gyámintézeti közgyűlésre. De persze, akkor az esperességi gyámintézet évi ünnepét is külön kellene választani az egyházmegyei közgyűlésektől, hogy alkalmuk nyilják a küldötteknek kiküldetésükről beszámolni. Ez által a mi gyámintézetünk ügye is ismertebbé és népszerűbbé lenne s ezáltal a küldöttekre fordított költség is gazdagon megtérülne.

Mälzer lelkész igen szépen oldotta meg feladatát. Először magát Augsburg városát ismertette, mely város evang. egyházunk történetében sok tekintetben oly felette fontos szerepet játszott, azután pedig a gyűlés lefolyását adta elő, a németeket jellemző alapossággal s a legapróbb részletekre is kiterjeszkedő körületekintéssel. Mivel ezen közgyűlés lefolyásáról már a „Missziói Lapok“ mult évfolyamában jelent meg leírás, azért Mälzer előadásának részletezésétől itt eltekinthetünk.

A végszót ismét Lohoff generális-szuperintendens tartotta. Összefoglalta az ünnep összbenyomását s azon intéssel: „erősítsd a te atyádfiait“, a Gusztáv Adolf-egylet még fokozottabb segélyezésére buzdítván a hiveket, imával bezárta a népgyűlést. A Luther-ének két versének eléneklése után valamivel éjfél előtt széteszlott a közönség, mely velem együtt egy a belső emberre felette értékes és épületes nap emlékével tért nyugalomra.

(Folytatása következik.)

Missziói hírek.

Belföld.

— **Konfirmandusok otthona Torzsán.** A magyar alföldön több mint 50,000 ágost. hitv. evang. lélek él szórványosan, minden lelki gondozás nélkül. Ezen — többnyire szegény tanyai lakosok gyermekei iskolázásban is csak alig, vallásos oktatásban pedig nagyrészt egyáltalán nem részesülnek, úgy hogy egyházunkra nézve sokszor végképen elvesznek, elzülленnek s a vallás ellenes arámlatoknak lesznek prédájává. A *torzsai* helyi gyámintézet bizottsága, hogy ezen elhagyatott gyermekek egy kis hányadát megmentse és minden boldogságunk egyetlen kutforrásához, az Ur Jézus Krisztushoz vezesse, elhatározta, hogy Torzsán az alföldi diaszpóra számára feltállítja az *első magyarhoni ágost. hitv. evang. konfirmandusok otthonát.* A Gusztav Adolf egyesület megígérte pártfogását, telekről gondoskodva van, már egy kis vagyon is rendelkezésre áll, úgy hogy ha egyetemes gyámintézetünk is meghozza e célra áldozatát s Istentől földi javakkal megáldott kegyes hiveink is lerakják adományait a szent ügy oltárára, akkor 1910-ben, az e. e. e. Gyámintézet alapításának 50-ik évfordulóján, a tervezett konfirmandusok otthona át lesz adható rendeltetésének. — Mi is melegen ajánljuk ezen valóban hézagpótló belmissziói intézményt olvasóink támogató figyelmébe.

— „**A Magyar Ev. Prot. Belmissziói Egyesület**“ a Prot. Irodalmi Társasággal egyidejűleg Hajduböszörményben tartja évi gyűlését. A hozzánk is beküldött programmból örömmel látjuk, hogy a gyűlés ezidén tisztán református jellegű lesz, ami nagyon is indokolt, mivel az ezen egyesületet létrehozó és irányító szellem, a református egyház methodista köreiből indult ki. — Mikor adhatunk majd hirt az „Ágost. hitv. evang. Belmissziói Egyesület“ meglakulásáról?

— **Stromp László** a pozsonyi theol. akadémia nyilv. rendes tanára, életének 48-ik, tanárkodásának 21-ik évében, május hó 12-én elhunyt. — Kivánatos, hogy az így megüresedett állás hitvallási alapon álló theologussal töltsék be, hogy az egyetemes theologián ne csak az oly sokat hangoztatott „tudományos“, hanem a mellett végre a szoros értelemben vett „egyházi“ érdek is képviselve legyen.

— **Antalfalva** torontálmegyei gyülekezetünkől végtelenül elszomorító és sajnálatos híreket olvasunk a lapokban. Az ottani magyar hivek ugyanis magyar istentisztelet tartását kívánták, a mit a tulnyomó számban lévő tót hivek nem akartak megengedni. Midőn a lelkész a magyar istentiszteletet püspöki rendeletre mégis megtartotta, a tót hivek tömegesen felvonultak a templomba s a magyar predikáció tartását tót egyházi énekek éneklésével lehetetlenné tették. Mivel ez a jelenet a másodizben tartott magyar istentisztelet alkalmával ismétlődött s a zavargók az istentiszteleten részt vevő főszoigabíró felszólítására sem hallgattak el, az rendőröket hozatott s a rendzavarókat karhatalommal eltávolította a templomból. — Így nem építhetjük Isten országát. Mi a nyelvi erőszaknak mindenütt, de különösen egyházi téren határozott ellenzői vagyunk. Az evangéliumot mindenkinek anyanyelvén kell hirdetni. De épen azért, amint a tót hivek joggal kívánhatják mindenütt a tót predikációt, úgy kötelességük megengedni, hogy a magyarok magyar predikáción épüljenek. Az ilyen jelenetek nem csak az illető gyülekezetre hoznak szégyent, hanem árnyat vetnek amugy is lenézett evang. egyházunkra is.

Külföld.

— **Spanyolország** evangelizálása a jó öreg Fliedner halála óta nem szünetel, sőt egyik fiának vezetése mellett a hit teljességéből tova folyik. Nem kevesebb, mint 180 helyen gyülekezik az evang. keresztyének kised serege. A madridi német evangelikusok ama törekvése, hogy önálló egyházzá tömörüljenek, sikerrel járt s 1905. okt. 21-én választották meg Herz kandidatust Wetzlarból lelkésznek. A madridi evang. tanítónők otthona, egy igen szükséges intézmény, virágozik. Az evang. könyvkereskedés boltját számos magas állású spanyol is fölkeresi, kik figyelemmel kísérik az új német, angol és francia irodalmat, s kiknek itt alkalmuk van megismerkedni a spanyol evangelikus irodalommal is. Az *Eskorial*-ban, eme régi palotában most evang. árva gyermekek laknak és július—augusztusban a szünidei gyermekteleppel, gyakran 60 evang. személy tartózkodik benne. A legtöbb üldöztetést, a *camunesi* gyülekezet szenvedti a toledói tartományban, hol egy derék evangelista tevékenykedik. Gijon-ból írják: „Sok nép vesz részt gyülekezéseinken s termünk már is szük.“ Castilia régi fővárosában, Valladolidban is van spanyol evang. lelkész egy kis gyülekezettel és 20 tanulóval. Granada sokat szenvedett a fanatizmusz miatt, de az ügy ott is emelkedőben van. — Az ország maga nagyon mélyen áll; e katolikus államban a lakosság 60% -a nem tud sem írni sem olvasni. A ki azonban a néppel közelebről érintkezik, bizonyos haladást észlel; a fojtó klerikalizmusz mellőzése, jobb iskolaügy és jobb kereskedelmi viszonyok után vágyódnak. De eme vágy mélyebb forrásból fakad, az igazság s a béke utáni vágyból. A Spanyolországba vetett reményünket nem szabad föladnunk.

Persely.

1907 ápr. 21-től május 20-ig a következő adományokat vettük a **Lipcei Misszió** részére: Gura Jenő lk. és neje missziói perselyéből, Petőfalva 2 K 36 f, Spangenberger János és neje Krähling Regina, Ráckozár, első gyermekük konfirmációja alkalmából 5 K összesen 7 K 36 f. **Eddigi főösszeg 69 K 89 f.**

A nemesszívű adakozóknak hálás köszönetet mondva, lapunk perselyét továbbra is olvasóink áldozatkészségébe ajánljuk.

Szerkesztőség.

Üzenetek.

G. T. Km. A baresi „Emléklapok“ ára füzetenként 20 fillér. Felülfizetések a baresi gyülekezet segélyezésére fordíthatnak. — **A. G. Ksz.** Gotthold-számlája teljesen ki van egyenlítve. — **M. E. Epr.** Mikor küldjem az eddig megjelent számokat? — **B. R. Gl.** Hirt sem hallok már felőled? Kérem mielőbb az ígért alkohol ellenes cikkeket. — **W. J. Ub.** A klsék már megérkeztek, a cikket azonban térszűke miatt — sajnos — talán csak a juliusi számban hozhatom. — **P. S. Spr.** Bocsánat, hogy a cikket kettő kellett szakítanom, de egy számba nem lehetett az egészét beilleszteni.

**A hátralékos előfizetések
haladéktalan beküldését kérem.**

